

SØRUM-SPEILET

NUMMER 3 - 2015 - 21. ÅRGANG

EN HISTORISK DAG PÅ VØLNEBERG
FJUK STADION OG FJUKMARKEN
GÅRDEN NORDLI I SØRUM I 1850-ÅRA
BARNDOMSMINNER FRA KRIGSTIDA

Historielaget takker!

Som dere vel har sett i forrige nummer av Sørumspeilet, har Lillian Mobæk takket for seg etter mange års innsats for Blaker og Sørums Historielag. Hun har bedt om avløsning fra historielagoppgavene som redaktør, forfatter og grafisk designer for historielagets hjemmeside, facebooksidene og medlemsbladet Sørumspeilet. Fra og med dette nummeret av medlemsbladet, har vi derfor ny grafisk designer og vi har fått et nytt medlem i redaksjonen. Hjemmesiden er omarbeidet og med god hjelp fra Lillian, er det verdifulle arkivmaterialet, som lå på vår gamle hjemmeside, blitt tatt vare på og overført til nytt design.

Lillian Mobæk har satt sitt tydelige preg på lagets utvikling. Hennes interesse for historie og slektsgransking, og hennes profesjonelle datakompetanse, har vært svært verdifull for vårt arbeid. Lenge før Lillian tok på seg redaksjonsansvar for Sørumspeilet hadde hun som WEB-redaktør alt i 1999 introdusert historielaget i den digitale verden, først til www.sorum.historielag.no og dernest til sosiale medier.

Som informasjonsmedarbeider i historielaget, har Lillian deltatt i styremøtene, og hennes kunnskaper og vurderinger har betydd mye i det løpende arbeidet. Redaksjonen i Blaker og Sørums Historielag er faglig dyktig. Den har formidlet mye ukjent og interessant materiale i bladets spalter over år. Utformingen av bladet etter at Lillian tok over ledelsen av redaksjonen i 2011, har gjort Sørumspeilet til et samleobjekt. Vi ser i spenning frem til hvordan historielagets profil kommer til å utvikle seg, men er sikre på at Lillian har satt så tydelige spor og gitt så mange gode føringer for arbeidet, at hennes etterfølgere har en trygg grunn å bygge videre på.

Kjære Lillian!

En varm takk for ditt store engasjement for Blaker og Sørums Historielag og for all den tiden du har brukt i lagets tjeneste. Vi savner deg på styremøtene, men unner deg en velfortjent pust i bakken. Håper at du nå kan glede deg over mer fritid, og kanskje også får tid til andre interesser og utfordringer.

Beste hilsen fra Styret

Ny hjemmeside for Blaker og Sørums Historielag

Er det en stund siden du var på vår hjemmeside? Vi anbefaler at du tar deg en titt, for siden april i år har vi hatt helt ny hjemmeside. Adressen er nå www.sorumhistorie.no.

Lillian Mobæk, som har vært vår webredaktør og etablerte hjemmesiden til historielaget i sin tid, har lenge hatt lyst til å skifte samarbeidspartner og fornye siden. Da hun bestemte seg for å trekke seg ut av dette arbeidet, sørget hun for å få sagt opp gjeldende samarbeidsavtale og starte en dialog med Jørgen Kirsebom.

Historielaget har nå engasjert Sørumsfirmaet Really v/ Jørgen Kirsebom som har utviklet en ny hjemmeside hvor stoffet fra den gamle er lagt inn i et program som har mange søkemuligheter og tydeliggjør alt det spennende arkivstoffet som Lillian har sørget for å ta vare på i de 16 årene hun har jobbet med hjemmesiden.

Vi gleder oss over en spennende ny hjemmeside, men trenger kanskje litt tid til å gå igjennom detaljene og sørge for at den fungerer optimalt. Vi har benyttet oss av Jørgens tjenester før, og vet at han leverer kvalitet. Vi ser derfor fram til et hyggelig samarbeide både i forbindelse med kvalitetssikring av siden og i det løpende arbeidet med å legge inn nyheter på hjemmesiden.

Facebook

Vi har også fått ny facebookside, og den har vårt nye styremedlem, Steffen Sætereie sagt seg villig til å ta ansvaret for. Han har dessuten gått inn i redaksjonen i Sørumspeilet, som fra og med dette nummeret designes av Jørgen Kirsebom. Om dette vil bety mange endringer i forhold til det Sørumspeilet vi har lært å kjenne i de fire årene Lillian Mobæk har vært redaktør, vil vise seg etter hvert.

Gro Langeland, nestleder

BLAKER OG SØRUM HISTORIELAG

Stiftet i 1970 ved sammenslåingen av Blaker historielag og Sørums historielag, og tilsluttet Romerike historielag og Landslaget for lokalhistorie.

Som medlem får du hvert år 5 nummer av Sørumspeilet med lokalhistorisk stoff fra Sørumspeilet, og 4 nummer av Skytilen med stoff fra hele Romerike.

Medlemskontingent: 250,- per år.
Bankkontonummer: 1321.08.05189.

Vi vil gjerne ha nye medlemmer! Ta kontakt med historielagets leder Dag Winding-Sørensen på ivwind@online.no, eller via "Kontakt oss"-skjemaet på vår hjemmeside.

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for
Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Asbjørn Langeland
Steffen Sætereie
Anne-Marie Lund
Dag Winding-Sørensen

Adresse

Postboks 72
1921 SØRUMSAND

Telefon

Dag Winding-Sørensen
Leder
995 43 747

Epost:

redaksjon@sorumhistorie.no

Hjemmeside

www.sorumhistorie.no

Grafisk design

Jørgen Kirsebom

Opplag

600 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykket av

X-Idé AS
1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftelig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

Vølneberg skole 18. mai 2015.
Leder Dag Winding-Sørensen får over-
rakt Olavsrosa og diplom fra Kirsti Kolle
Grøndahl, leder av Norsk Kulturarv.
Foto: Jørgen Kirsebom

Lederens spalte

Dag Winding-Sørensen (Foto Jørgen Kirsebom).

Dette året har startet på en utmerket måte for Blaker og Sørum Historielag. Årsmøtet er vel tilbakelagt. Vi har fått et nytt varamedlem i Steffen Sætereie. Til forskjell fra de øvrige i styret tilhører han den yngre garde. Dessuten har han visjoner, er ambisiøs, hyggelig, skrivefør med mastergrad i historie, bor på Blaker og har gitar.

Årsmøtet har vedtatt en handlingsplan for 2015 som er lagt til grunn for vår søknad om kulturmidler fra Sørum kommune. Vi har god grunn til å håpe på at den blir innfridd.

Våre aktiviteter retter seg i stor grad mot skole og barnefamilier. Fra 18 til 22. mai ble "En gammeldags skole" arrangert på Vølneberg. 250 elever fra Sørum skolens 4de klasser deltok i arrangementene der vevringen, historielaget og landbruksnæringen samarbeider om å gi barna verdifulle opplevelser. Veving og arbeid med ull, gårdsarbeid med hest og skolearbeid på den gamle måten - skjønnskraft med penn og blekk og meget mer gir innblikk i den immaterielle kulturarven som løfter frem identiteten i bygda vår. Alt foregår i omgivelser som er blitt godt ivaretatt og restaurert. For dette er Vølneberg gamle skole blitt tildelt det nasjonale kvalitetsmerket Olavsrosa av Norsk Kulturarv. Det styrker og forplikter oss i vårt arbeid.

4 mai hadde Slora Mølles Venner, i samarbeid med 7de klasse på Fjuk skole og Norsk Teknisk Museum arrangert en skoledag med fokus på fornybar energi og naturfag samt vern om kulturminner. Dette arrangementet ble fulgt opp med en klassetur til Norsk Teknisk Museum på Frysja i Oslo 21. mai. Dersom kommunen og historielaget finner frem til en god løsning er håpet at dette opplegget kan utvikles til å gjelde alle 7de klasser i Sørum fra 2016.

På Slora Mølles Dag 7. juni viste dugnadsgruppen i venneforeningen frem det flotte restaureringsarbeidet som er utført siden i fjor. Den første og største delen av dette restaureringsprosjektet er fullført. Under markeringen 7. juni tildelte Norsk Kulturminnefond Slora Mølle sin plakett for vel utført arbeid. Det er en hedersbevisning som Blaker og Sørum Historielag setter svært høyt. Allerede har Norsk Kulturminnefond gitt tilsagn om nye midler for at restaureringen kan fortsette. Målsettingen er at Slora Mølle skal bli et opplevelses- senter for fornybar energi til glede for elever og barnefamilier.

Arbeidet med bygdeboka fortsetter i Blaker med stor entusiasme, og med full støtte fra både befolkning og politikere.

Vi har god tro på at kulturminnevernet vil få bedre kår i Sørum i årene som kommer. Det er viktig at samarbeidet mellom kommuneadministrasjonen og frivilligheten får den politiske prioriteringen som vern om vår materielle og immaterielle kulturarv fortjener.

Dag Winding-Sørensen

EN HISTORISK DAG PÅ VØLNEBERG

Av Steffen Sætereie

Mandag 18. mai 2015 var en begivenhetsrik og spennende dag for både store og små på Vølneberg. Fjerdeklassingene fra Sørums og Vesterskaun skole deltok på den sekstende utgaven av "Gammeldags skole", som ble avsluttet med overrekkelsen av Norsk Kulturarvs kvalitetsmerke Olavsrosa til Vølneberg gamle skole.

En durabel drakamp mellom Tømtevær og elever ved Vesterskaun skole. (Foto Steffen Sætereie)

Undertegnede ankommer Vølneberg et par timer før overrekkelsen finner sted for å oppleve og ta del i "Gammeldags skole". Startskuddet består av en skje tran og en bit kålrot servert av degnen på gården, Dag Winding-Sørensen. Etter en kort passiar om vær, vind og den kommende overrekkelsen, gikk turen til vevstuaene på den praktfulle Vølneberg skole.

Vevstua

I vevstua i første etasje er elevene i full gang med å spinne, karde og veve, med god veiledning fra cirka ti frivillige veverker fra Vølneberg Vevring. De er alle i dyp konsentrasjon om arbeidet og enser knapt at jeg kommer inn døra. Bak en rokk i det ene hjørnet av vevstua, legger jeg umiddelbart merke til en staselig dame i bunad. En av ildsjelene i vevringen, Solveig Tveit, introduserer meg til det som viser seg å være selveste

rokksejefen, Marit Kveseth fra Nes i Akershus.

Marit kunne meddele at rokken er arv etter hennes mor, og at den er hundre år gammel. Selv er hun kun en-og-nitti. Hun gir en kort demonstrasjon av rokken, og det er ingenting å si på hverken fingerferdighetene eller koordinasjonen.

Jeg spør Marit om elevene oppfører seg bra, og hun har ikke annet enn lovord å komme med. Solveig skryter også av elevene.

- Ungene er kjempeflinke. De er interesserte og følger med. Vi har aldri hatt noen elever som har vært vanskelige å ha med å gjøre. Det er det som er drivkraften for å gjøre dette år etter år: Å få møte blide, interesserte elever. - Jeg har inntrykk av at de gleder seg til denne dagen, skyter Marit inn. Solveig er enig: - Denne dagen er noe ungene snakker om lang tid i forvegen.

Solveig tilføyer at jeg burde ta en titt oppe i andreetasje der de store vevene er. Og når myndige damer i bunad oppfordrer til noe, så lyster man. Jeg piler sporenstreks opp trappe-trinnene.

I rommet med de store vevene treffer jeg Berit Thue. Hun er i ferd med å vise en jente hvordan man lager filleryer. - Det er en fin måte å bli kvitt gammelt sengetøy på, humrer hun. Også Berit roser elevene og peker på en fillerye som er i produksjon. - De er mye mer kreative enn oss når det kommer til fargevalg, sier hun. - De er helt utrolig flinke!

Berit forteller at hun selv har gått på Vølneberg, fra første- til sjettklasse. Hun var elev i det siste kullet som gikk på skolen, før den ble lagt ned.

Åkeren

Ute ved åkeren under en solfylt himmel, driver lærer Lars-Eirik Svardahl fra Vesterskaun skole og hans elever og børster den tålmodige dølslagampen, Tømtevær. Hestens eier Odd Roar Stenby følger med og passer på at alt går riktig for seg, og svarer villig på spørsmålene ungene har om både det ene og det andre.

En av elevene lurer på hvem jeg er, og når jeg sier at jeg skal skrive en sak om "Gammeldags skole", så oppfordrer han meg til å skrive at Vesterskaun er verdens beste skole med verdens beste lærere. Den unge gutten legger til at "Gammeldags skole" er kjempemorsomt. - Mye morsommere enn vanlig skole!

Jeg poengterer at hun kan bli en fabelaktig trommeslager, slik hun holder takten med det ene beinet, mens hendene trakterer ullråden i full fart.

En fillerye blir til i samarbeid mellom den yngre og eldre garde. (Foto Steffen Sætereie)

Det er enklere å skrive ved hjelp av tastaturet på datamaskinen, men resultatet blir vel ikke akkurat like sjarmerende? (Foto Steffen Sætereie)

Når Tømtevár er børstet ferdig, går turen ut på åkeren hvor elvene får være med på både harving samt såing av havre. Etter "váronna" er over, får elevene måle krefter mot arbeidshesten Tømtevár i en real drakamp. Det er jevnt til å begynne med, men ungene må etter hvert småskuffet slå fast at hesten er i en egen liga hva styrke angår. De får uansett ros av de voksne for forsøket, for ingen er sterkere enn arbeidsjernet på fire hover!

Skrivestua

Jeg banker på klasseromdøra inne på Vølneberg gamle skole, som snart skal bli beåret med Olavsrosa. Hjertet mitt nærmer seg halsen. Det dunker litt fortore enn ellers. Jeg har nemlig fått høre at inne i klasserommet befinner det seg en særdeles myndig lærerinne. - KOM INN! hører jeg hun utbasunerer bestemt. Jeg tar av meg capen og spør så høflig jeg klarer om det er mulig å sette seg på bakerste benk og ta del i undervisning. Det går så fint, så, sier lærerinnen før hun henvender seg til klassen igjen. Jeg puster lettet ut.

Elevene sitter strake i ryggen – musestille – og ser opp på "frøken" som rager foran dem fra bak kateteret. Wenche Heltorp oser respekt der hun står.

Hun forklarer meg etterpå at hun er "frøken" når hun står bak kateteret og "Wenche" når hun er nede på gulvet og hjelper elevene med hva enn det måtte være. Akkurat når øver klassen på skjønskrift. Noen få minutter senere ringer det ut. Degnen står ved flaggstangen og rister på bjellen så det ljomer utover skoleplassen og inn i bygningene. Snart sitter elevene ute i solskinnet og nyter nistepakkene sine i den friske vårluften.

Lærer Wenche Heltorp ga elevene en time med gammeldags undervisning. (Foto Jørgen Kirsebom)

Overrekkelsen av Olavsrosa

Så er dagens høydepunktet kommet. Hundrevis av dugnadstimer og hardt arbeid fra et titalls ildsjeler skal belønnes med heder og ære i form av kvalitetsmerket Olavsrosa. På trappetrinnene på Vølneberg gamle skole foran elever fra Sørums og Vesterskaun skole og en rekke

Styreleder Kirsti Kalle Grøndahl, som overrakte Olavsrosa og diplom (t.h.) og ordfører Mona Mangen som roste og takket historielaget. (Foto: Jørgen Kirsebom)

spesielt inviterte gjester, holder degnen på gården, nå i form av leder for historielaget – Dag Winding-Sørensen, en kort tale. Først snakker han litt med elevene om hva de hadde vært med på i løpet av dagen. Flere av fjerdeklassingene sier at de likte Tømtevár best. Winding-Sørensen oppsummerer gammeldags skole til elevene slik: - Det vi gjør, det er å bære frem kunnskap for hodet og kunnskap for hånden. Noe som er viktig for det samfunnet vi lever i i dag.

Deretter benytter historielagets leder anledningen til å takke de fremmøtte. Første takken går til elevene, så står Vølneberg vel for tur – for at de tar så godt vare på den nye skolebygningen fra 1923 og historielaget for at de tar vare på den gamle skolen. En spesiell takk går til en av initiativtakerne for restaureringen av Vølneberg gamle skole, Trygve Sæther og "hans fru Gerd, som har gjort minst like mye for skolen".

Kvinnene i Vølneberg Vevring får også velfortjent honnør for jobben de gjør med barnene, sammen med lærerne – da spesielt lærerinnen Wenche Heltorp – samt bøndene på åkerlappen, som viser elevene hvordan harving med hest og såing foregikk i gamle dager. Uten disse frivillige hadde det ikke vært mulig å arrangere en "Gammeldags skole".

Kommunens politikere får også en takk for å slutte opp om kulturminnevernet. Til slutt får Norsk Kulturarv, representert ved styreleder Kirsti Kalle Grøndahl og direktør Erik Lillebråten,

ekstra takksigelser. - Dere setter inspirasjon for frivilligheten til å føle at dette er verdifullt. Dette bringer arbeidet videre. Det er ikke bare i dalene, men også på slettelandet at det finnes kulturarv det er verdt å verne om.

Selve overrekkelsen står styrelederen i Norsk Kulturarv for, den tidligere stortingspresidenten Kirsti

Kolle Grøndahl. Hun begynner overrekkelsestalen med å ønske historielaget til lykke med tildelingen og leser opp styrets begrunnelse.

Hun forteller at etter en grundig vurdering fant styret i Norsk Kulturarv at Vølneberg gamle skole tilfredsstillende alle krav for tildeling av Olavsrosa. - Den er gammel, vernet og tilrettelagt for formidling og bruk.

Hun understreker at mottoet til Norsk Kulturarv er "Vern gjennom bruk" – noe konseptet "gammeldags skole" oppfyller. På 25 år har det blitt delt ut 130 olavsrosor, og tildelingene viser at kulturarven er mangfoldig. Olavsrosa har blitt gitt til alt fra seilskuter til gamle jernbaner, fra museer til serveringssteder – og nå også en gammel skole i Sørums.

Winding-Sørensen roser samarbeidet med kommunen før han introduserer den siste taleren for dagen, Sørums-ordfører Mona Granbakken Mangen. Ordføreren påpeker at hun ikke har overnattet i bunaden, til latter fra forsamlingen. Mangen tilføyer at dette er en stor anledning hvor bunad er påkrevet. - Vi er nemlig svært stolte av at Vølneberg gamle skole er tildelt Olavsrosa.

Mangen avrunder med å gratulere og berømme alle de frivillige som har vært involvert i arbeidet på skolen med den anerkjennelsen det er å få Olavsrosa. - Det er dere vel unt. Dette er den første Olavsrosotildelingen i Sørums kommune og den tiende i Akershus fylke. ■

Fjuk Stadion og Fjukmarken

En fortelling om dugnadsånd, hardt arbeid, mye moro og gode minner.

Av Anne-Marie Lund

For mange av oss som har vokst opp i Blaker, har Bruvollen vært stedet der folk møttes til idrettskonkurranser, amatør-revyer og festing. Men lenge før samfunnshuset på Bruvollen ble bygd, var det festplasser og idrettsbaner både nede på Blaker og på Fjuk, og at folk hadde mye moro før i tida også, er i hvert fall sikkert!

På baksiden av dette bildet står følgende:

«Antagelig fra innvielsen av Fjuk Stadion på Nylenda i 1935. På tilhengeren sitter Karl Wiik og en smågutt, ukjent. Foran: Christian Fjuk med sønn Arne, med lys bukse ukjent, med lys skjorte og sixpence Arthur Andersen, gutt med skyggelue Kaare Fjuk, den siste kan være en Tørnby-gutt.» (Foto utlånt av Eva Fjuk Husin.)

I vårt distrikt var det «marken» på flere steder i sommerhalvåret, og en av de mest besøkte var den på Fjuk. Ofte har vi hørt: «Det var tider det, da var det revy med lokale størrelser, og både Jularbo og Juster og mange andre opptrådte på Fjukmarken, og det var svart av folk nedpå Nylenda!»

Thorbjørn Andresen fra Blaker vokste opp like ved Fjuk Stadion i 40- og 50-

Fra denne boden ble det solgt trollkrem på innvielsen av Fjuk Stadion. Som vi ser er køen lang!
(Foto: Holger Hansen/Indre Akershus Blad)

åra. Ved hjelp av hans gode hukommelse og fortellerevne får vi vite hvordan det vesle lokalsamfunnet ble preget av det som foregikk. Han har også hjulpet til med å finne bilder og flere kilder slik at vi kan få et innblikk i denne artige delen av lokalhistorien i bygda vår.

Denne teksten bygger stort sett på muntlige overleveringer, og alle informanter har sagt: «Det er i hvert fall slik jeg husker det.» De har altså tatt forbehold om at hukommelsen ikke alltid er en pålitelig kilde.

Fjuk Stadion – bygd på dugnad og tyttebær

Det hele begynte med stiftelsen av Fjuk Sportsklubb i juli 1933 etter initiativ av lærer ved Fjuk Skole, Olaf Haga. Han ble den første formannen, og Christian Fjuk, Lars Beite, Holger Hansen og Arne Slorbak dannet styret. På stiftelsesmøtet takket klubben ja til tilbudet fra eierne av to av Fjuk-gårdene om å leie arealer til idrettsplass på til sammen fem mål ved Nylenda, rett over veien der oppkjørselen til Fjuk skole er i dag.

Allerede samme høst begynte medlemmene med stor iver og glød å opparbeide plassen, og da sommeren kom, kunne det drives trening i både fotball og friidrett der. Sommeren etter var banen fullført, og ble høytidelig åpnet den 1. september 1935 med ca. 500 tilstedeværende.

Da hadde de fleste i grenda bidratt med dugnadstimer, hver på sitt vis. Bønder kom med hester og moldskuffe, det ble gravd renner og drenert for hånd. Og alle jobbet gratis. Likevel var det jo utgifter som måtte dekkes, og Thorbjørn forteller at det ble sagt at fotballbanen var bygd av tyttebær! Far hans hadde fortalt at på basarer og fester ble det solgt trollkrem: «Vi gutta plukka tyttebær, jentene vispa og solgte, og så kom det inn noen kroner.» I et oppslag i Indre Akershus Blad fra 1988 forteller Holger Hansen (da bosatt i Setskog) om da Fjuk Stadion åpnet. Han nevner at frk. Bringeland, lærerinne ved Fjuk skole, gjorde en stor innsats på åpningsdagen. Hun organiserte trollkrem-salg for 25 øre porsjonen. Dette skal ha gitt 500 kr. i kassa, og det var nok til å betale

gjelda sportsklubben hadde pådratt seg ved å bygge banen.

Sportsklubben hadde nå sitt eget fotball-lag, og denne dagen var det kamp mot erkefienden Finstadbru. Selveste rikstreneren i friidrett, Carl Silfverstrand, tok avsparket og åpnet banen. Heldigvis ble resultatet 2-1 til Fjuk, ellers kunne det nok ha blitt usedvanlig dårlig stemning på en dag som skulle være en festdag i grenda. At laget fra Finstadbru viste seg som dårlige tapere, reiste sure rett hjem og uteble fra banketten, bidro bare til ytterligere å høyne stemningen på Fjuk Stadion denne kvelden!

Interessen for det som forgikk på banen var upåklagelig både på åpningsdagen og i åra framover. Thorbjørn uttrykker det slik: «Det var støtt aldeles svart tå folk når det var fotballkamp på Fjuk!»

En sportsklubb med varierte aktiviteter

Banen ble arena for fotball, håndball og friidrett om sommeren, og om vinteren ble den islagt, så fra 1950 ble det arrangert skøyte løp med mange utenbygds deltakere. Oluf Skåningsrud og Oscar Hellne ordnet sprøytinga. Skåningsrud hadde en tank bakpå lastebilen, og fylte den med vann på meieriet på Blaker, der var det pumpe fra elva. Det ble også lagd en dam ved bekken forbi Fjuk, der brukte de brannpumpa til Oscar Hellne og pumpet vann opp på banen. Men banen ble for kort for skøyte løp etter hvert, og fra 1954 ble det skøytebane på Bruvollen med godkjente mål. Hoppbakken mellom Nord-Fjuk og Stagrim stod ferdig i 1934. August Fjuk og Karl A. Stagrim bidro med fri grunn til prosjektet. Intenst dugnadsarbeid måtte til både da og seinere når bakken skulle utbedres. Hopplengdene lå på 20-25 meter i Fjukbakken. Bakken ble særlig brukt som treningsbakke, men det ble også holdt flere kretsrenn og distriktsrenn for gutter fram til begynnelsen av 50-åra.

I det hele tatt var det stor aktivitet i Fjuk Sportsklubb, både når det gjaldt trening og konkurranser. Garderobeforhold var ikke så viktig tema den gangen, men det ble bygd et garderobehus i 1946, der utøverne kunne skifte før og etter innsats. Fra denne bua ble det også solgt brus etc. under kampene. Dusj fantes ikke, folk gikk ned i bekken og vaska seg. Når det var fest etter en lang dag

med turneringer hele dagen, kunne nok det være både godt og nødvendig. Sanitæranlegg ellers var to utedoer inne i skogen. Her var adskilte avtreder for damer og herrer, så ingen klagde på dette.

Fester om sommeren var en god inntektskilde

Når idrettsplassen ble festplass i helgene om sommeren, ble det svært folksomt. Det ble bygd et dansegulv til det bruket. Men da krigen kom, ble det jo forbudt med offentlige fester, så da foregikk festinga lenger oppe i skogen på «Ny-bakk». Det var ikke mulig å stoppe noe som folk syntes var så moro!

Etter krigen ble det virkelig fart på sakene. Allerede sommeren 1945 var det stor fest på stadion igjen. Nå ble det besluttet å gjøre festplassen enda mer attraktiv. Etter hvert kom et stort, overbygd dansegulv, og ikke nok med det; det ble også bygd scene med garderobes. Igjen stilte kretsens beboere opp på dugnad, og resultatet behøvde ingen å skamme seg over. Nå var dette anlegget så flott at en kunne reklamere med «Romerikes største dansegulv!» på plakaten. Og det trakk folk!

Thorbjørn husker at han jobbet med å gjøre klar sykkelparkeringa på Hagenjordet. Her var det utlånt hesjestauro som var merket med nummer som syklene ble festet til, og så fikk syklisten en lapp med det samme nummeret slik at det ble mulig å finne igjen riktig sykkel til hjemturen. Det var alltid travelt på sykkelparkeringa, det kunne være flere hundre sykler der på en kveld. På den andre sida av plassen, på Grindbakkjordet, var parkeringsplassen for biler. Der var det ikke på langt nær så mye å gjøre, ganske få kom med bil den gangen!

«Mat og drikke fås kjøpt!»

St. Hansaften var en kveld mange så fram til, for da var den første festen i sesongen. Så gikk det slag i slag hele sommeren fram til begynnelsen av september.

På festene var det salg av mat og drikke. Det var boder der en kunne få kjøpt brus og pølser, dessuten var det restaurant der det var salg av wienerbrød, smørbrød og kaffe. Her var det satt opp faste bord og benker i skogkanten, slik at folk kunne sette seg ned for å spise. Salget gikk vanligvis strykende, for mange av festdeltagerne hadde reist langt og ble sultne.

Smørbrødene ble også lagd på dugnad.

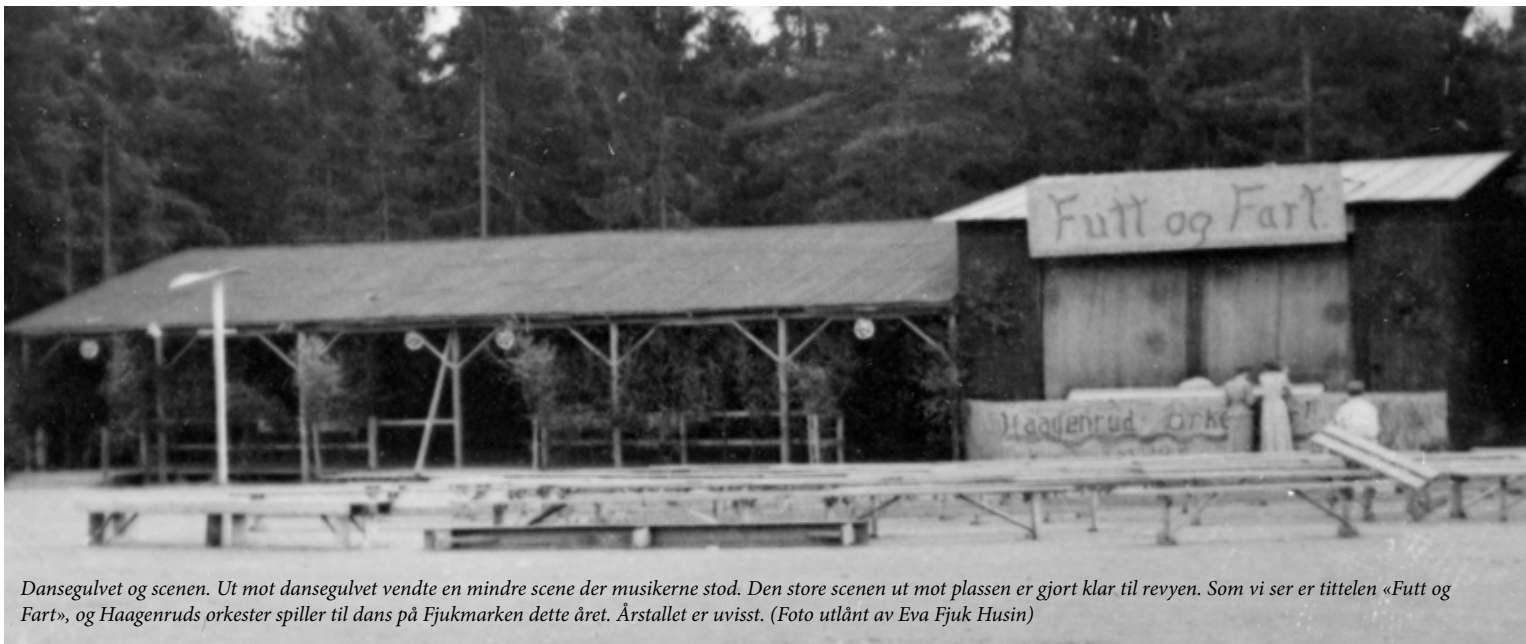
Alle damer i grenda var engasjert, for det var ikke lite som måtte til. Torbjørn husker at dette ofte foregikk på kjøkenet hjemme hos ham: «Kvinnfolka skar brød og smørte, det var egg og ansjos, kalverull med agurk, mye godt pålegg og svære fat!»

Kopper og asjetter måtte til i store mengder, og Oddmar Svarstad på Handelsforeningen i Blaker skaffet alt mulig. Noe gikk nok med «i omkostningene» i løpet av en hektisk festkveld, men det ble innført pant for å få folk til å levere dekketøyet inn igjen. Stort sett gikk det greit. Mange hadde ikke råd til panten, men da var løsningen å stå ved disken til de var ferdige med å spise, i stedet for å sitte ved bordene eller gå et annet sted. Torbjørn forteller at en gang var det en kar som var kranglete og irritert over at han måtte betale for koppen og skåla han tok med seg, så han ropte i det han gikk avgårde: «Detta får de itte igjen!» Kopp og skål kosta fire kroner i innkjøp, og panten var fem, så dermed tjente sportsklubben ei krone på den vrangfanten!

Som vanlig på steder der folk samler seg for å feste og ha moro, foregikk det også salg av andre varer, om enn ikke fullt så åpenlyst. Mange likte jo å blande ut brusen og kaffen litt. Kaare Fjuk forteller i sine notater om en langvegsfarende kar som kom nesten hver gang med en Bergans-sekk full av hjemmebrent. Kundekretsen var stor og trofast, så han fikk nok god avsetning på sine edle dråper, selv om de kunne være av vekslende kvalitet. Sekken var betraktelig lettere når festen var slutt.

Ordensvernet bestod av sterke karer

Når festhumøret er på topp, skal det ofte lite til før det kan synke plutselig til bunns. «Det vart jo en del slåssing utpå kvelden», forteller Thorbjørn. De lokale mannfolka måtte også stille som ordensvern, det var helt nødvendig. «Og om det itte blei skikkelig slåsskamp hver gong, så var det ofte like før», fortsetter han. «Derfor måtte ordensvernet bestå av sterke karer, og sterke var dom jo, dom arbe i skauen og var vant tel å ta i et tak. Onkelen min, Josef, var alvorlig sterk. Je huser han ordna opp med en som var veldig ugrei, og denna karen hadde mange med seg au, så det kunne blitt reint fali. Men han Josef la ei hånd i nakken på 'n og løfta 'n opp akkurat som 'n itte vegde noen ting, og slengte 'n ner i vikjerret. Det vart stille på supporterera da gitt! Dom luska bare

Dansegulvet og scenen. Ut mot dansegulvet vendte en mindre scene der musikerne stod. Den store scenen ut mot plassen er gjort klar til revyen. Som vi ser er tittelen «Futt og Fart», og Haagenruds orkester spiller til dans på Fjukmarken dette året. Årstallet er uvisst. (Foto utlånt av Eva Fjuk Husin)

rolig unna.»

«Til dans spiller...»

Musikk måtte det jo være når det skulle arrangeres dansefest. Dansen var tross alt det viktigste. De første åra ble musikken ofte besørget av Olaf Svarstad (som også var organist i Blaker kirke i mange år) og Erling Vestby. De hadde lagd et anlegg med platespiller og høytalere som de reiste rundt med på fester. De var altså den tidas DJ 'er! Mange fikk danse etter yndlingsmelodiene sine da, men etterhvert ble det også leid inn levende musikk. Ofte spilte lokale orkestre, som for eksempel «Hellnes trio». Den besto av Oscar Hellne og Odd Torgersen. Tredjemann kunne variere. John Enger er nevnt, han spilte kontrabass. Så husker noen en som het Paulsen. Han hadde et horn på fela si, og det ble brukt som forsterker, ganske fiffig!

Fjukmarken – årets høydepunkt

I august måned var det marken, tre eller fire helger på rad, og Thorbjørn mener å huske at det første året var 1946. Det ble arrangert slik «marken» flere steder i distriktet, men Fjukmarken ble etter hvert den som trakk mest folk. Markenskomiteen bestod blant andre av Kåre Hogseth, Oluf Skåningsrud og Leif Fjuk, og disse hadde god hjelp av bygdefolket. Utrolig mange gjorde en stor innsats så markensdagene skulle bli vellykket. Aldri var det noe problem å få folk til å stille opp. Et år var det ei av konene i nabolaget som ikke fikk innkalling til dugnaden.

I flere dager gikk hun og grunnet på hvorfor hun var blitt utelatt, og var både fornærmet og lei seg. Omsider betrodde hun seg til ei nabokone, Thorbjørns mor, og denne tok kontakt med markenskomiteen. Et par dager seinere kom Kåre Hogseth på besøk med blomsterbukett, bad pent om forlatelse, og bad henne være så snill å delta, for dette var rett og slett en forglemmelse! Hun godtok det, og møtte opp til smørbrødskjæring dette året også!

En god stund før selve marken var alle som kunne krype og gå i sving. Det var mye rigging på forhånd, for nå skulle enda flere boder på plass. Det var boder med ballkast på blikkbokser, ringspill, skytebane – og så selve hovedattraksjonen: Lykkehjulet! Det var et fenomenalt fint lykkehjul med lypærer som blinket, forteller Thorbjørn. Gevinster måtte skaffes, og det var ikke så lett rett etter krigen da det var mangel på nesten alt. Men Kaare Fjuk arbeidet på Lillestrøm stasjon og kjente til flere virksomheter der. Slik fikk han tak i mange forskjellige ting som ble populære premier. Det var ildfaste fat, store celluloid-dokker, kopper og tallerkener i «formstoff» (forløper for plast) og selvfølgelig teddybjørner og andre kosedyr. Dansegulvet ble også pyntet til fest. Liv Bråthen (f. Skåningsrud) forteller at de lagde girlandere av krepp-papir i mange farger som de hengte opp i buer oppunder taket sammen med papirlykter med lypærer i. Hun malte også bilder av Stomperud' n og Petra på hver side av scenen der musikerne stod. Så pyntet de med bjørkekvister ved alle stolpene som holdt taket oppe. «Det ble veldig koselig på det dansegulvet», sier hun.

Her var det også en mulighet til å få inn penger fra publikum. For å slippe inn på gulvet, måtte du de første åra nemlig kjøpe dansebillett. Slike ble solgt i bodene på plassen. Prisen er uvisst, men det var nok ikke så mye, for dansegulvet var for det meste fullt utpå kvelden!

Lysmesteren skapte stemning

Alf Fjuk var lysmester og lagde lykkehjulet og mer til. Han ble senere elektroingeniør, og han hadde løsninger på det meste. Thorbjørn husker at det var ei stor lyskasse av blikk som ble satt opp like ved inngangen til stadion. Der stod det FJUKMARKEN med store bokstaver. Bak bokstavene var det rødt krepp-papir, så det tok seg virkelig flott ut. Det var slike lysende skilt ved bodene også. Det var mye arbeid å sette opp alt dette, og Andreas Fjuk var alltid med Alf og strakk ledninger og monterte pærer.

I august ble jo kveldene mørke, så alle lysarrangementene kom virkelig til sin rett.

Kaare Fjuk forteller dette i sine notater om Fjukmarken: «Når mørket senket seg over folkemassene fikk plassen en trolsk stemning, og i augustnatten minnet stadion om et Liseberg i miniatyr når lysmesteren hadde tent tusenvis av lys og tjæretønnene brant.»

Når det ble mørkt, ble det nemlig også tent tjæretønner på hver side av scenen. Ved midnatt ble det også skutt opp fyrverkeri.

Thorbjørn sier at for en guttunge, slik som han var da, var det helt eventyrlig! Den gangen fikk ingen lov til å gå på fest før de var konfirmert, men han sovnet ofte ikke før det var blitt rolig på Nylenda. Ungene som bodde i

Ingen tvil om at det var moro å loge revy! Her er Karin Mikkelsen, Grethe Fjuk og Leif Fjuk. (Foto utlånt av Eva Fjuk Husin.)

nærheten nøyte både lysene og lyden av festlighetene mens de gledet seg til å bli gamle nok til virkelig å delta i moroa!

Kjendisene strømmet til Fjuk

På scenen på Nylenda foregikk det litt av hvert. Hvert år var markenskomiteen flinke til å få fatt i artister som kunne trekke folk. Oscar Hellne gjorde en god jobb med dette, og må vel kunne kalles «booking-sjef».

Svært mange av den tidas «kjendiser» (ordet var vel ikke funnet opp enda) opptrådte her.

Leif Rustad, som var programleder for underholdningsprogrammet «Rundtomkring», underholdt en kveld for masse folk. «Rundtomkring» var så populært at det ble sagt at det var stille i Oslos gater mens programmet gikk på lufta om lørdagskvelden. Det var jo bare en kanal, alle hørte på det samme samtidig, og de fleste som ble kjent hadde opptrådt i radioen. Folk lagde seg sine egne «bilder» av hvordan ting og personer så ut, og ofte ble de overrasket over virkeligheten.

Damene hadde gledet seg spesielt til å få se denne mannen med den besnærende stemmen, de så for seg en høy og mørk og sprek atlet. Men da han kom ut på scenen, gikk det et unisont, skuffet stønn gjennom forsamlingen – han var jo en helt vanlig mann! Leif Rustad bemerket det sjøl, husker Thorbjørn: «Han hadde opplevd slike skuffa sukk før, sa'n, så han hadde jo humor!»

Arve Opsahl var der, Carsten Byhring og Ingerid Vardund – som jo var gift med hverandre den gangen, Rolf Just Nilsen, Leif Juster og Kari Diesen, alle kjente navn fra norske revy og teater.

Musikkartistene var også mer eller mindre berømte. Forventningene var store da den kjente trekkspilleren Hans Eriksen skulle komme, og det ble en flott kveld også. Alf Blyverket spilte der flere ganger, han var bare unggutten da, men så flink! Og så var det jo gramofonsjarmørene Kurt Foss og Reidar Bøe, Gunnar Engerdahl og Erling Stordahl, Søstrene Bjørklund – disse «toppet listene» den gangen med sanger og melodier som alle kunne synge med på. De ble spilt ofte i radioen og særlig i «Ønskekonserten» - hvem husker ikke «Blåveispiken», «Vesleblakken» eller «Den siste rosen»? Ikke rart folk gikk mann av huse for å oppleve idolene «live» på Fjuk!

Artistene kom den gangen ofte med toget, og Leif Fjuk hentet dem i Chevrolet 'en sin på Blaker stasjon.

Noen av berømthetene var nok så blaserte, og noen av dem hadde varmet opp på togturen og var ikke helt skjerpet når de skulle på scenen. «Dom trudde vel itte det var så nøye her ute på landet», sier Thorbjørn, «men beundringa blei jo litt svekka når en opplevde sånt».

Den gangen Kari Diesen skulle opptre, hadde musikerne hennes forfrisket seg såpass på forhånd at de var temmelig ubrukbare, og gode råd var dyre. Hun ville ikke opptre uten akkompagnement selvfølgelig. Men noen visste råd! Borte på Hogseth bodde jo Norgesmester i trekkspill, Aggie Ramsøy, og hun kunne spille fletta av både den ene og andre. Hun og trekkspillet ble hentet, Aggie spilte så skuespillerinnen ble fornøyd, og publikum fikk høre «En sommernatt på Hovedøen» slik som de hadde gledet seg til.

Noen av artistene var også veldig hyggelige, og enkelte koste seg sånn at de holdt «ekstraforestilling» sammen med lokale helter. Dermed rakk de ikke siste tog tilbake til by'n og måtte overnatte på Fjuk!

Tilfeldig publikumssuksess

Den artisten som samlet aller mest folk, var den svenske trekkspillkongen Carl Jularbo. Det var i 1955, og den kvelden var det mer enn 1500 besøkende. Han var svært berømt og populær, og den dag i dag kan de fleste antakelig nynne noen strofer av både «Livet på Finnskogen» og «Drømmen om Elin». Men egentlig skulle Jularbo hatt sin opptreden på idrettsplassen på Finstadbru – hos erkerivalen! Finstadbru Idrettsforening hadde nemlig også begynt med utefester om sommeren, og arrangerte sin «Finstadbrumarken» samtidig med Fjukmarken i nabobygda. FIF og FSK konkurrerte altså ikke bare på idrettbanen, men også om det samme publikumet og inntektene. Men dette året skjedde en tragisk ulykke på Finstadbru noen dager før arrangementet skulle gå av stabelen. Festlighetene der måtte dermed avlyses, men så kom noen på å spørre om å få leie Fjuk Stadion så Jularbo kunne komme likevel – det ville jo bli et stort tap hvis de måtte avbestille ham. Det gikk markenskomiteen på Fjuk med på, og dermed ble det en legendarisk

Plakat fra 1954. Som vi ser er det mange berømte artister ventende til Fjuk dette året! Tydeligvis er det blitt gratis å danse, men det er mange andre måter å skaffe inntekter på. Den observante leser vil se at Blaker Idrettslag står som arrangør her. I 1951 ble FSK og BIL slått sammen til ett lag. (Foto utlånt av Eva Fjuk Husin.)

kveld i Blaker som eldre folk fremdeles snakker om.

«Det blei vel inngått en slags deal om fordeling av inntektene», sier Thorbjørn. «Men det var en del knurring blant gamlekara, dom syntes ikke noe om at vi skulle hjelpe konkurrenten – så djupt stakk fiendskapet mellom nabo-bygder den gongen!» Han mener at verden på mange vis har gått framover, for «det hadde vøri sjølsagt å gjøre det en kunne for å hjelpe i en sånn situasjon i dag», sier han.

Så Fjukmarken fikk nå æren av å ha Calle Jularbo som trekkplaster, og nøt godt av publikumssuksessen også!

Men det beste av alt var nå REVY'N!

«Joda, det var da artig med dissa som kom og underholdt», sier Thorbjørn, «men det likeste var jo revy'n!»

Blaker har en stolt revyhistorie. Allerede i 1947 var det revy på Fjuk, og det ble spilt revy på Blakermarken på Svarstadmyra fra 1950 og tre – fire år framover. Da Bruvollen ble tatt i bruk, fortsatte tradisjonen med Blaker-revy. Flere av de samme aktørene var med der i mange år framover, som for eksempel Kjellaug Kurland som startet karrieren som revyskuespiller på Fjuk.

Revyen var et særdeles viktig innslag i markensmoraa. Gjenkjennelse er et effektivt virkemiddel i humor, og her var det mye folk kjente igjen. Naboer og venner var aktører, og tekstene handlet om lokale hendelser. Noen og enhver ble omtalt i tekstene, og amatørskuespillerne gjorde en flott innsats ved å framføre dem. Men revyene ble godt likt av dem som kom utenbygds i fra også. Applausen og latteren runget!

En kan jo lure på hvordan de greide å få lagd en revy så ofte, men entusiasmen var stor, og seine kvelder med øving gav mer energi enn det tok. Thorbjørn husker mange av dem som var med, og nevner etter hukommelsen: Kjellaug og Jens Kurland, Karl Kurland, Amund Amundsen, en som jobbet i butikken på Staurhaugen som het Oddvar Myhre og den morsomme Per Halvorsen - fra «Sindre Oda'n», som han selv sa. «Hellnes trio», som er nevnt tidligere, stod for mye av musikken i revyen også. Grethe Fjuk var friserdame og hadde ansvar for sminken, Alf Fjuk var lysmester, og Olaf Svarstad og Erling Vestby ordnet med lyd og høytalere. Dekorasjonen som dannet bakgrunn på scenen, ble brukt om igjen år etter år. Den hadde Jens Kurland malt. Det var

et landskap med hus, skigard, bølgende jorder og skog bak, akkurat slik det ser ut på Romerike, så den passet til alt.

Kjellaug Kurland, som kom til Blaker som 20-åring i 1946, ble med på revyen allerede året etter. Hun kan bekrefte det Thorbjørn forteller, og supplerer bare med noen flere navn: John Stagrim, Henny Kurland, Einar Hagen, Jenny og Anna Husmo og Aud Fjuk. Alle disse kom fra grenda. Bare en skuespiller var innleid, det var den før omtalte kjøpmann Per Halvorsen. Han var liten og rund og trivelig, og fikk folk til å le bare han viste seg på scenen. Kjellaug forteller at han var en skikkelig gledespreder, ikke bare på scenen, men også som inspirator og pådriver bak scenen. Han jobba som en helt, og syntes dette var så moro at han stilte opp flere ganger for bare «knapper og glansbilder». Han pleide å opptre på Kulmomarken og Hagamarken også, og var en ivrig og avholdt amatørskuespiller i distriktet hele sitt liv.

Tekster med lokal snert

Men det blir ikke vellykket revy uten gode tekster, og Kaare Fjuk har skrevet i sine notater om det: «Forfatter var blant andre Syver Snedkerud (bror til Bertha Bjørge) som var utflyttet til Oslo hvor han jobbet i postverket. Som skribent leverte han jevnlig bidrag til «Indre». De var undertegnet «S.S» når temaet var av alvorlig art, men «Karell» når det var mer humorfylt. Det var nok under «Karell» han forfattet til

Jens Kurland bidro til Fjuk Sportsklubb både som fotballspiller, kulissemaler, tekstforfatter og revyskuespiller, så han fikk flere ganger diplom for innsatsen sin. (Diplom utlånt av Per Kurland)

Fjukmarken-revyen. Jens Kurland var også en god bidragsyter, sammen med Tormod Rotnelien fra Nes.»

Kjellaug forteller at de pleide å samles rett etter jul for å forberede høstens revy. Fra da av hadde mannen hennes, Jens, stadig ideer til revytekster i bakhodet. «Noen ganger så jeg ned på jorden når han holdt på med onna. Da kunne det hende at gampa stod helt stille, og ved sia ta stod'n Jens og noterte. Han hadde alltid med seg blokk og blyant i lomma.»

Jens skrev blant annet den populære «Postbudvisa» sammen med Andreas Fjuk, om det lokale postbudet. Denne karen var en skikkelig original som tok seg god tid og stoppet og pratet med folk han traff på postrunden. Posten ble derfor ofte forsinket. Dessuten pleide han å synge kjente operautdrag for full hals når han kom sykklende med posten, så folk hørte ham på lang lei. Da han kjøpte seg bil, forsvant dette innslaget i grendas dagligliv, og de siste versene lyder sånn:

*Men nå kommer' n i Ford postmann vår,
Så nå spørs det hvor lenge kassa står.
Han trår klampen i bønn
Og forsvinner som en ånd,
Han er rar, han er snål, postmann vår.*

*Når postmann vår kjører bil er det bra,
Men hvordan går det med din opera?
Ingen hører deg mer,
Knapt noen deg ser,
Postmann vår, postmann vår,
postmann vår!*

Thorbjørn Andresen omtrent der inngangen til stadion var. «Her borte var sykkelparkeringa», viser han. Til høyre og nedover var fotballbanen, og scenen ble bygd i den nederste enden. (Foto: Anne-Marie Lund)

John Stagrim framførte visa, og Kjellaug sier hun enda kan se ham for seg, der han stod ved siden av ei postkasse og så seg rundt i alle retninger før han begynte å synge: «Har de sett, har de hørt postmann vår? Får vi posten i dag, for i går?» Da var stemningen satt, folk skjønnte hva dette skulle handle om, og begynte å le!

Et annet nummer Kjellaug husker godt, er en sketsj der Oddvar Myhre spilte gammel kjerring og hadde fått låne hodetørkle av ei kone i nabolaget. Da han kom utpå scenen, ble det først aldeles tyst og helt stille, men så brøt latteren løs! Folk trodde med det samme det var kona selv som hadde blitt med på revyen, og det ville nok vært temmelig overraskende.

«Kostymer ordna vi sjøl», forteller Kjellaug. «Vi pleide å sy om både det ene og det andre, for det var jo vanskelig å få tak i tøy også rett etter krigen. Ofte brukte vi bare noe vi hadde. Jeg husker jeg hadde sydd likt sommerantrekk til meg og søstera mi, blomstrete bluser og shorts. Det hadde Henny (Kurland) og jeg når vi sang åpningsnummeret i revyen samme høst. Jeg minnes vi fikk skryt for at vi var fine!»

Revyene fikk fengende titler, som for eksempel «Futt og fart» og «For fulle mugger». Thorbjørn husker særlig den siste som svært vellykket, flere av visene derfra husker mange enda. I ei av visene gis det et spark til berømthetene

som kom til bygda, ved å omtale en hendelse som er nevnt her tidligere:

Vi hadde underholdning i fra Oslo, noe gammelt skrap ble servert. Det handla mest om Kari Diesen og når hu falt i elskovens lek. Det var'ke bare at hu kom, Men altså måten som hu kom på. For da vi alle sammen tenkte å gå hjem, kom Aggie med trekkspillet frem!

Altså var det bygdefolk en kunne stole på, skulle noe bli skikkelig gjort! Fjukmarken og alt det grendas innbyggere fikk til på Fjuk Stadion i denne tida, er i seg selv et bevis på det.

Bruvollen ble det nye samlingsstedet, Fjuk Stadion er bare et minne

Men tidene forandrer seg, og da 50-tallet gikk mot slutten, var en epoke over på Fjuk.

I Blaker trengtes mer moderne idrettsanlegg og et forsamlingslokale som kunne tilfredsstille tidas krav.

I 1955 stod samfunnshuset på Bruvollen ferdig, og utenfor var det allerede blitt ny travbane og fotballbane. Etter mange møter og diskusjoner hadde Fjuk sportsklubb gått sammen med Blaker Idrettslag i 1951, og Bruvollen ble et resultat av samarbeidet. Etterhvert samlet hele bygda seg om Bruvollen. Men Fjukmarken fortsatte etter sammenslutningen også.

Bruvollen Friluftssenter på Motangen

stod ikke ferdig før i 1965, og folk husker at det var utefester på Fjuk helt til sist i 50-åra. Vinteren 1962 falt dansegulvet sammen etter kraftig snøfall, og alt ble ryddet vekk sommeren etter. Som fotballbane var Fjuk Stadion i bruk senest vinteren 1963. Da ble den ryddet for snø, og treningskamper ble spilt der.

Nå er det blitt helt stille på Nylenda, det er igjen bare jorder med kornåker og gress, og mye av fotballbanen er gjenvokst med skog. Men dersom en lukker øynene og har livlig fantasi, kan en kanskje se mennesker i travel aktivitet, høre heiarop, musikk og latter? Mange av dem som opplevde det, kan i hvert fall fremdeles både høre og se det levende for seg. De har gode minner om strevet med å få alt i stand og stoltheten når alt var klart og folk strømmet til. Og sist, men ikke minst- mye moro!

En hjertelig takk til dere som har fortalt, svart på spørsmål og delt det dere kan huske! Spesielt Thorbjørn Andresen, men også Per og Kjellaug Kurland, Andreas Fjuk og Liv Bråthen. Eva Fjuk Husin har lånt ut avisutklipp, bilder og notater om Fjukmarken fra sin onkel, Kaare Fjuk. Takk for at vi fikk tilgang til det!

Øvrig kilde: «Blaker Idrettslag 75 år. Årbok 1922-1997.» ■

TAKK TIL VÅRE SPONSORER

Gården Nordli i Sørum i 1850-åra

Del 1 Fra Gabriel N. Aasgaards beretning om de første ti åra som eier og bruker av Nordli.

Nordli, ca. 1915

En kort periode rundt 1860 ga Selskapet for Norges Vel ut et månedsskrift kalt Budstikken. Selskapet hadde også tidligere utgitt et tidsskrift med dette navnet, men det var opphørt i 1830-åra. Da selskapet tok opp igjen utgivelsen, var P. Chr. Asbjørnsen (eventyrsamleren) en av tre redaktører. Bladet hadde et meget seriøst og variert innhold, men det ble utgitt i bare tre år, før det ble lagt ned. I årgangen for 1860 nr. 11-12, finner man en lang artikkel med tittel Norske Jordbruksskildringer. I artikkelen blir det gjort utførlig rede for drift og økonomi på fem store gårder i Østfold og Akershus, og en av gårdene er Nordli i Sørum.

Kapitlet om Nordli innledes slik «Gaarden Nordli i Sørums Præstegjeld, Akershus Amt, eies av hr. Proprietair G. N. Aasgaard, som har haft den Godhed, efter Anmodning, at meddele følgende Oplysninger:» Før jeg tar for meg Aasgaards beretning, vil jeg si litt om Gabriel Nilsen Aasgaard. Han var født i Aremark i 1811 og kom til Sørum i 1847 da han kjøpte Vest-Bingen. Han kjøpte Nordli i 1850, overtok drifta av gården i 1851 og bodde der fra 1852 til han døde i 1885. Aasgaard var ordfører i Sørum i flere perioder mellom 1850 og 1877. Til sammen var han ordfører i 24 år, og han var engasjert i livet i bygda på mange områder. Gården Nordli utviklet han til et mønsterbruk, og husdyrholdet på gården var i hans tid det største i Sørum. Dette kan en lese om i Sørum bygdebok, b.2. I Budstikken blir det gjort rede for drifta på Nordli i årene 1851 – 59, og det er altså Gabriel N. Aasgaard sjøl som har gitt opplysningene.

Om gårdkjøpet og første driftsår

Aasgaard forteller at han «tiltrådte» gården i begynnelsen av 1851. Gården hadde da omtrent 600 mål dyrket jord, og et langt større areal med skog. Nordlis åkerjord består av mer eller mindre sandblandet leirmold, dels av meget moldholdig sandjord. Underlaget er nesten overalt

leire. En del av jorden er temmelig flat, men flere strøk heller sterkere eller svakere mot de forskjellige himmelretninger.

Den tidligere eier hadde drevet gården som underbruk i 10 år. I denne tida var det bare et beskjedent husdyrhold på gården, «en ringe mængde kveg», og den største delen av avlinga, både høy, korn og poteter ble solgt. Som en følge av dette hadde de hatt lite gjødsel, og havre var det eneste kornslaget som kunne dyrkes i noen utstrekning. Denne bruksmåten førte til at kraften i jorda ble svekket år for år, og flere av de utstrakte havreskifter ga bare et måtelig sommerbeite for en del sauer.

I 1850 var kjøpesummen for gården 11 000 Speciedaler (Spd.). I tillegg betalte Aasgaard 2000 Spd. for hester, buskap, gårdsredskaper og innbo, slik at samlet pris ble 13 000 Spd. Han fant snart ut at hvis gården skulle gi noe igjen for den store kjøpesummen, måtte jordbruksdrifta omlegges totalt. Den utmagrede jorda og de store områdene med skogsbeiter som kunne utnyttes mye bedre, måtte settes i stand til å gi rimelige avlinger. Men til dette ville det hvert år kreves en gjødselmengde som langt overgikk det denne eiendommen kunne frembringe med den drifta en hadde hatt. Det ble satt i gang et målrettet arbeid for å få lønnsom drift på gården, og regnskaper med kommentarer viser hvordan drifta ble utviklet år for år til og med 1859.

Gården var et stort underskuddsforetak de første årene. Regnskapet for 1851 har én inntektspost og fire utgiftsposter.

Inntekter:

Solgt tømmer og ved fra oppbrudt skogsmark: 315 spd 24 sk.

Utgifter:

Innkjøp av forskjellige kornsorter: 412 spd 12 sk

-«- høy: 292 « 108 »

-«- halm: 235 « 48 »

Arbeidsutgifter, tjenerlønn, skatter m.m.: 1143 « 18 »
Sum utgifter: 2083 spd 66 sk

Forskjell mellom inntekter og utgifter (underskudd).....1768 spd 42 sk.

I tillegg til pengeregnskapet har han også gitt en oppgave over utsæd og avlinger:

	Utsæd:	Avling:
Havre:	21 tønner	70 tønner
Blandkorn (bygg og havre):	1 3/4 «	7 «
Bygg:	2 1/4 «	29 1/4 «
Poteter:	41 «	125 «

Rug aldeles mislykket og måtte brukes til beite.

Høy: Omtrent 450 skippund (skp.)

Rug: Sådd 4 tønner på stubbhuggen bråte.

Den siste opplysningen viser at en i Sørums benyttet den gamle dyrkingsmåten med å så rug i bråter så seint som i 1850-åra. Dyrkingsmåten er jo gjerne knyttet til innvandringen av finner til skogbygdene på Østlandet, men det finnes mange kilder som viser at denne dyrkingsmetoden også var vanlig i bygder der det ikke var finsk innvandring. Stedsnavn som inneholder «bråte» er det mange av. Fra eldre tid har en navn som Våle og Våler og sammensetninger med vål som betyr det samme som bråte, men om disse «vålene» har vært benyttet til rugdyrking vet en ikke.

Aasgaards kommentarer til regnskapet og avlingsoversikten forklarer mye. Han skriver at dette års avling ble aldeles utilstrekkelig for gårdsbrukets behov. Derfor måtte en kjøpe inn korn, høy og halm for et stort beløp. Utbyttet av buskaper var dårlig da sommerbeitene var magre og vinterfôringen ikke så tilstrekkelig som den burde ha vært. Derfor har han ikke gitt noe regnskap for husdyrholdet det første året.

Dette første året ble 164 1/2 mål skogsbeite rothugget og tværhakkert slik at grastorva ble vendt i 6 tommers dybde. Røtter og kvist ble brent på jorda, og det ble gravd både åpne og lukkede grøfter. Deretter ble det nye jordstykket harvet, og en del av det ble tilsådd med rug. Dette arbeidet kostet omkring 8 spd. pr. mål nydyrket jord. (8 spd. tilsvarer 120 dagsverk à 8 skilling som var daglønn for en husmann).

Allerede første året han dreiv Nordli, hadde Aasgaard etablert et stort husdyrhold som besto av 18 hester, derav 3 foler, 50 stykker storfe, 12 sauer og 8 svin. Forklaring på mål og vekt: 1 skippund er ca. 160 kg. 1 tønne: 144 liter. Vekten av en tønne korn vil variere betydelig etter hvilket kornslag det gjelder, men også etter kvaliteten på kornet. Grovt regnet kan en si at en tønne korn varierer fra ca. 80 kg for havre til 95 kg for hvete. Bygg og rug ligger mellom disse.

1852

Neste års regnskap og avlingsresultater viser framgang, men fortsatt er utgiftene mye større enn inntektene.

De fire tønnene med rug som var sådd på nybrottet året før, ga en avling på 18 tønner.

To tønner sommerhvete ga en avling på 11 tønner.

7 1/2 tønne bygg ga nesten 10 fold (70 1/2 tønne).

3 tønner blandkorn ga en avling på 8 tønner.

25 tønner havre ga knapt 5 fold (115 tønner).

7 1/2 tønne erter ga ca. 50 tønner i avling.

14 tønner settepoteter ga nesten 11 fold (150 tønner).

Høyavlinga var bare litt større enn året før, 460 skp. Ellers blir det opplyst at det var sådd 6 1/2 tønne rug på Nyland. (I Sørums bygdebok b.2 side 689 står det at navnet Nyland ikke er eldre enn fra tidlig på 1900-tallet, men i Aasgaards innberetninger er Nyland brukt som marknavn alt i 1852.)

Husdyrholdet var også blitt større enn året før. Nå hadde gården 20 hester, 60 storfe, 20 sauer og 20 svin.

Både korn- og høyavlingene var fortsatt utilstrekkelige, og det måtte kjøpes inn korn, høy og halm for 1023 spd. Andre utgifter i 1852 var 567 spd. til arbeidsutgifter, tjenerløninger og skatter. Istandsetting av hus kostet 409 spd., og kontante utlegg for rydding av skog 309 spd. Dette året hadde gården fått en ny inntektspost: «Budrât, får og svin» som ga en inntekt på 694 spd. Videre ble det solgt tømmer og ved fra et nybrott for 396 spd. Som en ser, var summen av utgiftspostene langt større enn inntektene og regnskapet viser et underskudd på 1219 spd. og 70 sk.

I Riksmålsordboken blir ordet «budrât» forklart som «avkastning av fedrift, særlig melkeprodukter. Ordet har sammenheng med buskap. Her vil jeg minne om at Sørums Meieri ikke ble opprettet før i 1885. Da jernbanen kom i 1854, begynte man nokså snart å levere melk med toget fra Frogner stasjon, men det var heller ikke mulig på den tida som er behandlet her. De melkeproduktene som ble solgt i 1850-åra, var derfor ost og smør, og framstillingen av disse produktene måtte foregå på gården.

1853 - 59

De neste åra viser regnskapene og beretningene at det var framgang fra år til år. I 1853 dyrket man opp 103 mål skogsmark, og i 1854 ble det nydyrket 59 mål. Men det store dyrkingsåret må ved siden av 1851, ha vært 1857. Dette året står det i regnskapet: «Contante utlæg ved dyrking af 519 maal skovmark, sammes hulveiting o.s.v. 219 spd. 76 sk.» Dette arealet dekker nok en del av den nydyrkinga som er nevnt før, for et annet sted står det at det i hele perioden som beretningen dekker, ble nydyrket 650 mål.

Hvert år ble det grøftet, både åpne og lukkede grøfter. I 1853 ble det f.eks. grøftet 1876 favner lukkede grøfter, mens det de neste årene bare angis utgift til lukkede veiter uten å angi lengden på grøftene.

I 1854 ble det foretatt ombygging på grisehus, sauehus og låve. Dette året ble det også anskaffet treskemaskin. I 1858 ble det oppført en ny stall med høyrom og vognskjul.

Avlingene var variable og til dels dårlige, så det måtte hvert år kjøpes inn store mengder fôr. I 1853 gav potetene 10 fold, havren over 7 fold, mens 28 tønner blandingssæd ga bare 79 tønner i avling, d.v.s. godt under 3 fold. Rugen på Nyland hadde gitt nokså god avling, 58 tønner som vil si nesten 10 fold.

Opgavene for 1854 viser en betydelig økning av dyretallet. Nå hadde gården 20 hester, og 83 stykker storfe, av disse var 47 melkekuer (dette er første året som antall melkekuer blir oppgitt). Videre hadde gården 34 sauer og 36 svin.. En kan ellers legge merke til at gården ikke hadde høner eller andre slags fjørfe. Fjørfehold var det lite av på den tida. Grønsaker, rotvekster, frukt og bær var det heller ikke mye av på Romeriks-gårdene i 1850-åra, og det er ikke nevnt noe om slike vekster i Aasgaards beretninger.

Både i 1853 og 1854 var gårdens utgifter fortsatt større enn inntektene, selv om inntektene fra jordbruket økte for hvert år. Samlet underskudd de fire første årene var på 4239 spd. Tallet viser at Aasgaard investerte et meget stort beløp i tillegg til kjøpesummen, før han begynte å tjene penger på gårdsdrifta. Til sammen hadde han i perioden 1850-54 hatt en netto utgift på 17 239 spd. til gårdkjøp, investeringer og driftsunderskudd. Det er vanskelig å si hva dette ville utgjort omregnet til våre dagers kroneverdi og prisnivå. Men Statistisk Sentralbyrå har en omregningskalkulator som går tilbake til 1865, og i følge den tilsvarer 17 239 spd. i 1865 kr. 4 720 000 i 2014. Ti år før Aasgaard kjøpte Nordli var gården blitt solgt til Gulbrand Larsen Lystad for 8000 spd, og Jan Erik Horgen skriver i Sørums bygdebok b. 2 at denne summen var langt høyere enn det som var vanlig i gardhandler på denne tida. Aasgaard betalte altså 3000 daler mer for garden, og med løsøre, dyr og investeringer kom han opp i mer enn det dobbelte beløp. Det blir ikke fortalt hvilke midler Aasgaard hadde da han kjøpte Nordli, men han skriver at han hadde påtatt seg strenge avbetalingssterminer da han kjøpte eiendommen. I 1854 hadde han imidlertid fått et større lån i Hypotekbanken slik at han kunne betale ut det han fortsatt skyldte av kjøpesummen, og dessuten fikk han nå driftskapital til å iverksette nye tiltak.

Fra 1855 begynte gårdsdrifta å gå med overskudd. Dette året var inntektene 302 spd. større enn utgiftene, selv om han også dette året hadde hatt utgifter til nydyrking og drenering.

1856 ble et dårlig år. Aasgaard skriver at «avgrøden var riig i straa, men fattig på korn». Kornet ble for en stor del skadet av høstfrosten, et tap som ble ytterligere øket på grunn av langvarig regn i høstingstida. Men til tross for dette viser regnskapet for 1865 et overskudd på 167 spd. De neste åra viser alle overskudd: 1857 – 606 spd., 1858 – 389 spd., og i 1859 som er det beste året, var overskuddet 1505 spd.

Både i 1857 og i 1859 ble det kjøpt poteter, selv om gårdens egen potetavling var forholdsvis stor. Høy og halm kjøpte han hvert år, og i 1858 står det også at det ble kjøpt inn guano, men guanoen er summert sammen med høy og halm så det går ikke fram hvor mye denne gjødselen kostet. (Guano er egentlig størknet eller forstenet fuglemøkk fra fuglefjell i Sør-Amerika, men gjødsel fra fiskeavfall kunne også bli kalt guano). Når 1859 er det året som ga størst overskudd, skyldes det for en del at han hadde små investeringer dette året. Det eneste som er anført er et nytt havegjerde. Men salgsinntektene fra gården var nå blitt betydelige: Inntekten fra husdyrholdet var 1440 spd., og det ble solgt kornvarer for 1000 spd.

Husdyrtallet holdt seg nokså jevnt fra år til år, selv om tallet på husdyr i perioden 1855 – 59 var noe mindre enn toppåret 1854. I 1859 hadde gården 22 hester, derav 4 foler, 63 storfe, derav 40 melkekuer, 16 sauer og 22 svin. Avlingsnivået var også blitt høyere. I 1859 ga sommerhveten en avkastning på over 11 fold, Bygg ga 8 fold, blanding erter og havre 6 fold, havre 5,5 fold og poteter 6 fold. Høyavlinga var dette året 1204 skpd. (460 skpd. i 1852 med omtrent samme husdyrtallet).

Investeringer, avkastning og verdiøkning

Som en avslutning på regnskapene følger et regnestykke som jeg gjengir slik det er satt opp:

Av det foregående vil en se at utgiftene ved denne gårdens drift i de første 4 år har oversteget inntektene med	4239 spd.
Renter av dette i 6 år	831 «
Gårdens kjøpesum samt hester, kvæg, innbo m.m.	13000 «
Renter av kjøpesummen i 6 år	3120 «
Samlet sum som gården kostet eieren etter 6 års drift	21 190 spd.
I denne tid er følgende forbedringer foretatt:	
Oppdyrking av 650 mål skogsmark til 8 spd. pr. mål	5200 spd.
Verdiøkning i forhold til eiendomskjøpet ved oppføring av nye hus	5000 «
Øket verdi av hester, kveg, får og svin	2000 «
Dette utgjør til sammen	12 200 spd.

Kommentar til regnestykket:

Herved må erindres at denne eiendom ved hr. Aasgaards bruksmåte er så meget forbedret at den de siste 3 år har gitt renter etter 4 prosent, ikke bare av innkjøpsprisen med hester, buskap, åkerbruksredskaper og innbo, men også for alle senere anvendte utgifter. Det siste året som ga et overskudd på 1505 spd. ,har gården forrentet 21 190 spd. og i tillegg gitt eieren et overskudd på 657 spd. i tillegg til at eieren og hans familie har levd av gårdens utbytte.

Del 2 av artikkelen kommer i neste nummer av Sørums-Speilet. Der kan en bl. a. lese om husmenn og tjenestefolk.

Asbjørn Langeland

STØTT VÅRE SPONSORER

interoptik
Nordfonna

Fokus Butikkenter, 1920 Sørumsand
Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonna@interoptik.no
www.interoptik.no
Åpningstider: 10 – 20 | 18

T&B Hansen

Installasjon AS

SørumsBegravelsesbyrå

Nilsen as

Etabl. 1947

Besøk oss på www.nilsengravferd.no

Tlf: 63 82 88 80

Tysklandsbrigaden

Av Trygve Sæther

I åra 1947-53 var det ca. 50 000 norske soldater i Tyskland. Jeg var i den siste brigaden, 522 som møttes på Akershus festning 2. mai 1952.

Før vi kunne begynne tjenesten i Tyskland, hadde vi infanteriopplæring på Heistadmoen ved Kongsberg. Der skulle vi ha fysisk trening og lære å bruke forskjellige våpen som rifle, pistol, maskingevær, mitraljøse, kanoner og granatkastere. Vi skulle lære å angripe og forsvare oss så færrest mulig ble drept om det ble krig. Dette trente vi på hele tida både i Norge og Tyskland. Det var mye skytetrening på bane og i feltøvelser. Vi skulle lære å drepe «fienden», som også var mennesker, og bli bedre til å forsvare oss enn vi hadde vært 9. april 1940. Å bruke våpen var ellers ikke helt nytt for meg. Jeg hadde tre eldre brødre som hadde vært i hjemmestyrkene under krigen, og i mai- junidagene 1945 hadde de våpen og patroner med hjem, og da ble det mye skyting. Vi unga fikk også prøve skytevåpnene.

Først i oktober reiste vi med troppe-transportskipet Svalbard til Flensburg. Den lugaren jeg lå i var i bunnen av båten. Det var fire køyesenger over hverandre, og jeg fikk den øverste køya. Mange ble sjøsyke og måtte spy, men jeg spydde ikke selv om jeg følte meg uvel. Når det ble for mye på golvet, måtte vi spyle det ned. Utpå natta gikk alarmen. Alle måtte opp på dekk, men det var heldigvis en øvelse.

Det første møte med Tyskland

Fra Flensburg ble vi kjørt i lastebiler med presenning over til Rendsburg til en leir som het Kingsway Baracks. Der lå første infanteribataljon av brigade 522. Helt inntil leiren vår lå det en flyktningeleir med flyktninger fra forskjellige land i Europa. Noen få var gamle, men ellers var det kvinner, barn og unge i leiren.

Flyktningene hadde det veldig fattigslig. Når det ikke var penger til mat for voksne og unger, så var siste utveg å selge sin kropp. Flere kvelder i uka gikk fem til ti kvinner ned i byen. Jentene gikk på rekke, og i front gikk en stor mørk kvinne som ble kalt «Spanjola 1». Hun var sjefen, og hun kom ikke tilbake til leiren før hun hadde med alle jentene.

Da vi var i Tyskland, fikk vi gratis amerikanske sigaretter – tror det var 15 pr. dag. De aller fleste røykte, men vi som ikke røykte, var med perm-bussen til Hamburg en søndag i måneden og solgte sigarettene der. Prisen var 2 mark (4 kr.) for en 20-pakning. Ved juletider kjøpte jeg et Agfa kamera for disse pengene. Det kostet 200 mark. Jeg har mange fine bilder som jeg tok med dette kameraet, fra Tyskland, Italia, Capri og Danmark.

For de aller fleste av oss var jula i

Tyskland den første juleaften som vi ikke var hjemme. 1/3 av soldatene fikk reise hjem til juleaften. De kom tilbake i romjula, og så fikk en ny tredel reise hjem til nyttår. De som fikk reise hjem, ble utvalgt ved loddtrekning, og jeg var ikke blant dem som ble trukket ut. Vi som ikke ble trukket ut til å reise hjem til jul eller nyttår, kunne få reise hjem etter jul. Men hvis vi ønsket det, kunne vi få de pengene som hjemreisa kostet, til å reise andre steder.

Juleaften var det gudstjeneste i en gammel steinkirke nede i byen. Det var feltprest Kai Riis som holdt gudstjenesten. Jeg hadde vakt, men frivakt, slik at jeg fikk være med på kirkeparaden. Min vaktpost var hovedporten inn til leiren. Det var bare et gjerde mellom den og flyktningeleiren. Ved vakta tidlig på kvelden, kunne en se at de i flyktningeleiren gikk rundt juletre og sang julesanger. Neste vakt – ved midnatt – var det slåssing og skriking der inne.

Opplevelsesrike permturer

Først i mars reiste ni gutter av oss til Roma og Capri. Vi måtte reise i uniform. Reisen gikk med tog fra Rendsburg via Hamburg til München. Der måtte vi vente en stund før vi reiste

videre gjennom Brennerpasset til Roma der det var bestilt rom til oss på Pensione Lilla. Mens vi var i Roma, døde Josef Stalin. Det var mange kommunister i Italia på den tida, og det var satt opp store bilder av Stalin på fabrikkbygninger rundt om i byen.

Etter at vi hadde vært i Roma noen dager og sett Peterskirken, Colloseum, katakomber og mye mer, tok vi om kvelden tog til Napoli. Dit kom vi tidlig på morgenen. Vi gikk en tur i byen før båten skulle gå til Capri. Jeg husker at det var mye villkatter der, og siden det var først i mars, hørte vi dem godt. Plutselig begynte en klokke å ringe kraftig fra et stort hus med utstillingsvinduer. En 5-6 jenter med en kappe over seg kom hoppende, dansende og skrikende ut av huset. De omfavnet, klemte og kysset oss og sa «Come back to the evening!» Så forsvant de inn i et hus på den andre siden av gata.

Så tok vi båten over til Capri med mektige Vesuv som vakt. På ettermiddagen ble vi med en båt som skulle ta oss inn i Den blå grotte, men vannstanden var for høy så båten kom ikke inn. Neste dag tok vi en taubane som stolheis til toppen av Capri. Da vi var over en dyp kløft, stoppet den. En mann sto på toppen, viftet med armene og skrek «pronto», og eter en stund begynte taubanen å gå igjen.

Om ettermiddagen tok vi båten tilbake til Napoli og nattoget til Roma. Vi skulle derfra reise tilbake til Rendsburg, men så var vi så «heldige» at det var togstreik. Togene gikk ikke. Vi fikk ta inn på et av hvilerommene til politiet

på Roma jernbanestasjon. Vi visste ikke hvor lenge streiken ville vare, og da vi hadde lite penger igjen, måtte reiseleder Åmot gå til Norges ambassade og be om hjelp. Han fikk 5000 lire til hver (ca. 50 kr.), og dette ble trekt på første lønnsutbetaling da vi kom tilbake til Rendsburg. Neste ettermiddag begynte togene å gå igjen, og kvelden etter var vi tilbake i leiren. Neste morgen ble vi kjørt ut på en stor manøver som var i gang. Soldater fra flere land deltok, og det ble brukt skarpe skudd.

Permbussen til Hamburg stoppet i nærheten av Reperbahn, jeg mener det sto en statue av Bismarck der. En gang vi var på perm og hadde solgt sigaretter, fant noen av oss gutta på at vi skulle gå inn på et skummelt sted som het «Haifisken». Det var forbudt både for soldater og befal. Mange tyske soldater hadde falt i krigen så det var underskudd på menn. Da vi hadde satt oss ned ved et bord, kom det jenter og «kliente» seg ned på oss og forlangte «Bier bitte». Tror ikke det var så lenge vi var der inne, for hadde militærpolitiet funnet oss der, hadde vi ikke fått reise til Hamburg mer.

Det var forresten flere norske gutter som giftet seg med tyske jenter. Flere ganger i uka var det tyske musikere som spilte på kantina. De spilte musikk som vi likte å høre. En av melodiene var «Nidelven stille og vakker du er», ofte sang en eller flere av guttene til.

Det ble også arrangert turer til Danmark. Den norske forening for Fyn

tok imot soldater på helgebeseøk. Vi ble kjørt i buss dit lørdag ettermiddag og hentet søndag kveld. Jul Buskenes og jeg var på slikt helgebeseøk først i april.

Nokså snart etter turen til Danmark skulle tjenesten vår i Tyskland avsluttes. Vår brigade var den siste som var i Tyskland, og vi skulle derfor ha med oss alt utstyr hjem til Norge. Dette var i slutten av april 1953. Jeg hadde førerkort for bil og fikk kjøre Jeep. Vi kjørte i kolonne med ca. 50-60 biler. Første natta lå vi i en militærleir på Jylland. Neste dag kjørte vi til Frederikshavn til ferga, og morgenen etter var vi i Larvik. Så kjørte vi til Trandum for innlevering av utstyr og dimittering. For dem som ikke kjørte bil hjem, gikk ferden med trosskipskipet Svalbard.

Dette som jeg har skrevet her, fortalte jeg på Veteranforeningens julebord på Aalgaard desember 2014. Det var flere som kom bort til meg etterpå og sa: «Når du sier det, så husker jeg det også, sånn var det.» En av dem som var der, var med på turen til Roma og Capri. Han kunne ikke huske at han ble klemte og kysset av jentene i Napoli, det andre husket han. Kona hans var med på julebordet så det var kanskje derfor han ikke husket alt.

For dem som vil ha mer detaljopplysninger om de norske styrkene i Tyskland 1947 – 53, anbefaler jeg boka, Fra okkupasjon til forsvar av tysk jord, skrevet av Olav Breidlid og Ernst O. Bjørkevik. ■

Barndomsminner fra krigstida

Vi presenterer her fire fortellinger fra medlemmer som var barn under krigen. Alle fire bodde i Sørum.

Gerd Sæther forteller

Jeg vokste opp på en liten gard i Sørum. Familien besto av mamma, pappa, bestemor (farmor), og vi fire ungene. Vi var født på 30-tallet, mine to søstre og jeg. Broren vår som var yngst, var født i januar 1940.. Oppveksten vår ble derfor sterkt preget av krigen.

9. april

Det var sol og vårblå himmel over pappa og blakken der de kjørte møkk fra kudemma og ut på jordet. Å få tømt demma for møkk var viktig mens det ennå var sledaføre, og det var fortsatt bra med snø denne dagen. Plutselig velta det svart røyk opp fra et sted i retning Lillestrøm. Kjeller flyplass blei bomba. Like plutselig kom også svarte, digre tyske bombefly dundrende over hustaka våre. De gikk så lavt at vi kunne se tysker'n som satt ved spaken og hakekorset som var malt på flyet. Det var helt uvirkelig og fryktinn- gytende på samme tid.

Ja, krigen skapte frykt. At min pappa oppholdt seg på jordet, under tyske bombefly, var skremmende for en 5-åring som meg. Dagen var 9. april 1940 – krigen var kommet til Norge. Frykten, utrygghetsfølelsen, uforutsig- barheten ble våre følgesvenner gjennom fem lange år.

Med tyskere i huset

Etter som krigen gikk sin gang, hadde vi av og til besøk av tyskere, og det var i grunn unaturlig for gården vår, Grind- bakken lå ikke ved noen større veg. Grunnen var nok, etter det pappa sa, at kartet deres var gammelt, og på det gamle kartet var det tegnet inn en veg som ikke lenger var i bruk. Ja, tyskerne kom både ridende og kjørende med hester og vogner. Tok en runde på gård- splanen, og dro igjen. Men så en vår- dag i 1944 kom de durende ned på gar'n med sine motorsykler med sidevogn. Men denne gangen dro de ikke igjen. De tok inn i huset vårt. De okkuperte kammerset, dagligstua vår. Der rigga de seg til med sambandsutstyret sitt, og tok seg til rette på alle måter. De la ut ledninger over alt, både ute og inne. Disse «gjestene» og hele situasjonen mislikte vi sterkt, og det gav vi unga uttrykk for oss i mellom. Broren min hadde ei lia øks. Med den planla han å kutte over disse ledningene. Heldigvis

fikk pappa hindra han i siste øyeblikk.

Så var det en dag tyskerne var ute og røyka og lufta seg. Vi unga var også ute. Nå viste bror min sin vrede og forakt for tyskerne. Han sendte ei spyttklyse mot dem. En tysker var raskt oppe med revolveren og sikta på'n, men skaut ikke. Vi var skrekkslagne. Opplevelsen satte seg fast i minnet for alltid.

Tyskerne holdt seg ellers stort sett i kammerset der de sendte sine melding- er. Men de skulle jo ha mat. Der satte opp antall fingre for å vise hvor mange kokte egg de skulle ha. Mamma måtte også koke grøt til dem til kvelds. Men det er forskjell på tyskerne som det jo er på alle mennesker: Vi fikk smake deres surbrød, og noen av dem viste oss bilder av familien sin, da kom tårene. Det gjør inntrykk når voksne gråter.

I krigsåra var det kalde vintre, ned mot minus 30 – 40. Tyskerne hadde bare båtluer. «Å stakkar» sa bestemor, «dom fryser ta seg øra». Da tenkte jeg bok- stavelig; tenk at dom kunne miste øra! En forferdelig tanke.

Under krigen var det mye hemmelig, mye det ikke skulle prates om. Pappa og onkel hadde et krystallapparat, jeg tror det var i låven. Med det lytta de på nytt fra London. Vi unga fikk også øreklok- kene på. Vi kunne høre Kong Haakon den 7de tale til det norske folk: Kampen fortsetter til vårt land atter igjen er fritt.

Vi tvilte aldri.

Arild Kristiansen forteller

Arild Kristiansen som er oppvokst i Jensstua på Bjerke i Frogner og fortsatt bor der, var 9 år da krigen brøt ut i 1940. Han har fortalt om et par episoder som han husker godt. Ikke alle hadde tilgang på informasjon

På østsida av Trondheimsvegen på Bjerke ligger det et hus som heter Fredheim. I 1940 var Paul Schulz fra Oslo eier av Fredheim, og han brukte stedet som fritidshus. Fredheim ligger i skogkanten litt lavere enn Trondheims- veggen, så en ser ikke trafikken på veggen fra stedet. I april 1940 var Schulz alene i Fredheim, og han hadde ikke daglig kontakt med naboer. Noen dager etter 9. april, kanskje det var gått ei uke etter krigsutbruddet, kom Schulz til Jensstua for å kjøpe egg.

«Jeg har lagt merke til at det har vært

så mye trafikk på veggen de siste dagene» sa Schulz. «Hva er det som foregår?» Olaf Kristiansen (Arilds far) begynte da å fortelle om det som hadde skjedd de siste dagene. Olaf fortalte om invasjonen, og at all trafikken på veggen var tyske militære.

Da spratt Schulz opp av stolen. «Nei, nå må jeg få låne telefonen og ringe til kona mi» sa han og skyndte seg bort til telefonen.

Det var ikke en selvfølge å få daglige nyheter i 1940.

Blending

Arild forteller også om en episode som gjaldt blending. En kveld på høsten 1940 satt de ved kjøkkenbordet og spiste kveldsverd da de hørte et fly som kom veldig lavt over hustaket. Plutselig satte flyet en skarp lyskaster rett mot vinduet der Arild satt, og han ble naturligvis veldig skremt.

Litt seinere banka det på døra, og inn kom to uniformerte tyskerne. Det var ingen i huset som snakka tysk, men det var ikke vanskelig å oppfatte hva som var tyskernes ærend. Kjøkkenvinduet var ikke blendet, og lyset hadde vært synlig fra flyet. De fikk streng beskjed om å overholde blendingsreglene.

Trygve Sæther forteller

(Fra Skytilen nr. 2 2012)

Mange av oss har spurt om hvor du var da Oddvar Brå brakk staven? Jeg kunne tenke meg å spørre: Hvor var du da du fikk vite at krigen 1940-45 var slutt?

Da var broder Knut (10 år) og jeg (12 år) med far Kristian og sådde vårhveten på et jorde som het Nordjordskroken. Klokket tallet var 4-5 etterm. Da kom en eldre søster, Thordis løpende og fortalte at tante Dagny fra Bingen hadde ringt og sagt at nå var de norske flagg kommet opp på Sørumsand – krigen var slutt.

Vi sådde ferdig og kom ned på gården. Far hadde avtalt med en svartebørshandler om å selge en okse ca. 150 kg, prisen var 40 kr. kiloen, 6000 kr. for en liten okse. Det var mye penger den gang.

Så slaktet vi oxen, far var slakter så det gikk greit, mor Anna kom og rørte blod. Alt ble tatt vare på.

Da vi var ferdige, gikk vi onga fra Sætheren opp på Vølnergarden. Der

traff vi andre onger. De fortalte at Karsten i Vestigarden hadde tatt fram radioen som han hadde gjemt under krigen. Inne i huset var det fullt av voksne folk, men Karsten lukket opp vinduet slik at vi onga som var ute i hagen, også fikk høre.

Sent på kvelden gikk vi hjem i gledesrus.

Albert Hovind som var 13 år i 1945, forteller

7. mai og sykesøstera.

Det har gått 70 år siden vi ble et fritt land etter fem vonde år, og jeg sitter med et lite minne fra de dagene da tyskerne la ned våpnene i Norge.

Først må jeg fortelle litt om bakgrunnen. Vi går tilbake til 30- og 40-åra i Blaker, da mangt og mye var annerledes enn nå. Da var det slik at hvis du ble så syk at du trengte pleie, var det to ting som kom på tale: Enten sykehus i Oslo eller pleie i hjemmet. Det fantes riktignok et lite gamlehjem i Blaker, men der var de ikke i stand til å ta i mot spesielt syke beboere.

Var det i det hele tatt noen offentlig hjelp å få når det ble sykdom? Jo, sanitetsforeningen hadde fått til en ordning med en sykepleier i kommunen, som foreningen og kommunen sammen ansatte og betalte. Den gangen sa vi forresten «sykesøster», og det var utenkelig at en mann kunne ha en slik jobb, så det var helt naturlig.

Sykesøstera reiste rundt på sin tilårskomne sykkel med veska si på bagasjebrettet, og hjalp til der det var syke som trengte stell. Hun var godt kjent i hele bygda.

Hvis det lå til rette for det og var behov, kunne hun bo og bli værende i huset til den syke i flere dager, og da kunne hun også utføre forskjellig husarbeid. Arbeidsoppgaver og arbeidsfordeling så man ikke så snevert på den gangen, man måtte bare få gjort det som måtte gjøres.

Men så var det frigjøringen, som jeg egentlig skal fortelle om. Det var nem-

lig slik at denne sykesøstera hadde valgt «feil side», som vi sa, og hun var ganske overbevist i sin sak. Hjemme hos oss hadde det vært en del sykdom, så hun var mye hos oss. Dermed hadde hun blitt en god venn av familien, selv om de stod på hver sin side under krigen. Kanskje det er vanskelig å forstå nå, men frontene stod ofte ikke så steilt mot hverandre i det daglige. Det var mye annet man kunne snakke om enn politikk, og hverdagen og bygda måtte fungere, selv om det var vanskelige tider.

«Søster» hadde fødselsdag den 7.mai, og i den anledning ville familien hjemme gi henne en gave, For å få overrakt den, var det jo greit å sende meg. Jeg tok sykkelen og dro avgårde til det vesle huset i skogbrynet hvor hun bodde, og som vanlig ble jeg godt mottatt. Hun var ei hyggelig dame, og jeg fikk nok servering.

Mens vi sitter der og prater, ringer telefonen. Hun tar den, og jeg synes at hun ser noe betenkt ut over det hun får høre. Det viser seg at det er søstera hennes, som forresten var gift med bygdas daværende ordfører, som forteller at det snart vil komme en viktig melding på radioen. (De som var medlemmer av NS, hadde jo lov til å ha radio.) Hun skrur på radioen, og om ikke lenge blir det kunngjort at tyskerne har kapitulert

og krigen er slutt.

Hvilke tanker hun gjorde seg da, er ikke godt å si, men det var nå rart om hun ikke var forberedt på at dette ville komme.

Det var en glad og spent gutt som tråkket seg hjemover i full fart! Nå gledet jeg meg til å fortelle hva jeg hadde hørt, og hjemme ble jo nyheten godt mottatt.

Dette måtte feires, og hva var ikke mer naturlig enn å finne flagget som hadde ligget gjemt i fem lange år! Så kom problemet; flaggstanga stod der klar til bruk, men snora var blitt ubrukkelig. Hva gjør man da? Jo, flagget ble tatt med opp i annen etasje, festet mellom to vinduer og foldet ut, slik at det dekket hele veggen ut mot veien. Flagget var gammelt og blekt i fargene, men hva gjorde det? Alle som ferdedes forbi, skjønnte at nå hadde det vi lengtet etter skjedd. Nå var det slutt på de fem tunge krigsåra, og Norge var igjen et fritt land! ■

Har du glemt å betale medlemskontingenten?

I løpet av sommeren sender vi ut purringer til de medlemmene som i henhold til vårt regnskap, ikke har betalt kontingenten til Blaker og Sørums Historielag for 2015. Hvis du har glemt oss, så setter vi pris på at du betaler nå. Da slipper du ergrelsen ved å få purring, og vi sparer arbeid og utgifter.

Hvis du har forlagt giroen med KID nummer, kan du betale på nettbank eller på en blank giro til konto 1321.08.05189 Blaker og Sørums Historielag og oppgi ditt navn og adresse. Kontingenten er kr. 250,- pr. år.

Hvis du av en eller annen grunn ikke skulle ønske å opprettholde medlemskapet, vil vi sette pris på at du melder fra til kasserer Kjell Kurland, tlf. 95478146 eller epost: kjellkurland@yahoo.no

STØTT VÅRE SPONSORER

Om blendingsreglene under krigen

Påbudet om blanding gjaldt under hele krigen, men blendingsreglene var ikke utformet av okkupasjonsmakten, og heller ikke av dem som styrte det sivile samfunnet i krigsårene. Reglene om blanding ble utformet og kunngjort allerede i april 1939, altså før Tysklands angrep på Polen som en regner som starten på 2. verdenskrig. Forskrift om blanding var gitt av Justisdepartementet med hjemmel i lov om sivil luftvern av 1936.

Forskriften innledes slik: Ved blanding forstås en skjerming eller demping av kunstige lyskilder og slokking av lys som ikke er nødvendig, uten at den elektriske krafttilføring stenges, slik at det fra fly hverken kan ses lys eller gjenskinn av lys.

Det sivile luftvern sendte i 1939 ut en detaljert veiledning om blanding med regler for når det skulle blendes og hvordan blandingen skulle utføres. Reglene omhandlet både utendørs og innendørs belysning, kjøretøyer og fartøyer. Det understrekes at

Det er uomgjengelig nødvendig at hele befolkningen foretar blandingen riktig. Forsømmelser kan i krigstid føre til uoverskuelige ulykker for almenheten. Blandingstiltak må derfor i fredstid forberedes slik at blanding kan foretas straks i samsvar med forskriftene.

Veiledningen har også en straffebestemmelse: Den som overtrer blendingsforskriftene, kan straffes med bot eller fengselsstraff.

Veiledningen avsluttes slik: Les denne veiledningen flere ganger og gjem den! De kan ikke regne med å få noen ny. Er De i tvil om hvorledes De skal blende, så be politiet om råd.

Asbjørn Langeland

Aktivitetskalender

29. juli kl. 18:00: Olsok-fest på Vølneberg

Sørum Bygdekvinnelag og Historielaget samarbeider om den tradisjonelle Olsok-festen på Vølneberg med underholdning, allsang, salg av rømmegrøt, kaffe og kaker (ikke grilling i år). Sokneprest Gunnar Sem Kristiansen forteller om Olavstradisjonen og Olavsrosa, som Vølneberg gamle skole fikk overlevert fra Norsk Kulturarv 18. mai, blir presentert. Mer info kommer på hjemmesiden, facebook og på oppslag.

15. sept. Bokpresentasjon og smaksprøve

"Amtmanninnen og hennes døtre". Foredrag om kulturhistorisk kokebok med smaksprøver. Sted: Sørumsand v.g. skole, kl. 19. Arrangører: Folkeakademiet i Sørum, Blaker bygdekvinnelag, Sørum bibliotek og Blaker og Sørum Historielag. Mer på vår hjemmeside, facebook og på oppslag.

19. sept. Kulturminnedagene 2015

Årets tema er: Nabolag, mennesker, kulturminner og historie. Markeringen i Sørum blir 19. september. Blaker og Sørum Historielag inviterer til bussstur til noen av de kjente kulturminnene i Sørum. Tidspunkt., aktiviteter og priser gjøres kjent på vår hjemmeside, facebook og ved oppslag.

Rusleturer

6. august. Langs Sloras vannveier. (Første tur)

Fremmøte ved Auli Kapell i Nes kl. 18.00. Turen går i lett stigende terreng til Fallet, en gammel husmannsplass under Kjernsmo gård. Vi raster ved Fellestjernet, en av mange tjern og vann i tilsiget til Slora. De ekstra spreke kan fortsette Lærerinne- stien videre til den nedre Tresjøen. Hans

Bjørge er turlleder, og tar oss gjennom flott skog og skrinne mark. Vi ser hvorfor vannføringen i Slorastiger og synker så raskt med nedbøren. Ta med drikke og litt niste. Turen passer for de fleste. Ta med familie og venner.

13. august. Pilegrimsleden i Frogner

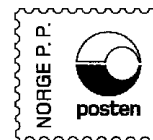
Turen går strekningen Lindeberg-Rulla T/R
Fremmøte: Farexvegen, ved Lindeberg jernbanestasjon. Kl. 17.50.
Vandringen starter kl. 18.
Parkering: Vis á vis Barnehagen på Lindeberg. Grusplass merket "BULK PARK Lindeberg".
Turlleder: Gunnar Ulvestad.
Praktisk: Medbring mat og drikke til eget behov.
Ikke anledning til åpen varme/bål

Ikke egnet for rullestol eller barnevogn. Velkommen til en hyggelig og informativ tur i deler av pilegrimsleden gjennom Frogner.

10. sept. Langs Sloras vannveier (andre tur)

Fremmøte ved Fjuk skole kl. 18.00.
Turen går på gode stier gjennom fin skog opp til Hauetjern. Her får man kjennskap til bosetting og skogsdrift, jakt og selvberging. Turlleder er Thorbjørn Andresen. Vi går over skrinne tilsigsområder til vannveiene som danner Slora.
Ta med drikke og niste og kanskje et sitteunderlag. Vi bruker god tid og hører fine historier der vi går.

Returadresse:
Blaker og Sørum Historielag
Postboks 72
1921 Sørumsand

ISSN 1894-8154

8. mai 1945 – 2015

Det er i år 70 år siden Norge ble fritt etter 5 års okkupasjon. I Sørum er det tre minnesmerker over dem som mistet livet i kamp eller i fangenskap. Disse er å finne ved Sørum kirke, Blaker kirke og inne på Blaker skanse. Sørums avdling i Milorg, der Borger Hansen tjenestegjorde som ordonans, har sørget for blomster ved disse minnesmerkene den 8. mai i alle år. Borger Hansen og hans sønn Kåre Petter Hansen opprettet for noen år siden et fond for bekransning av minnesmerkene. Blaker og Sørum Historielag har overtatt ansvaret for å videreføre bekransningen. Komiteen ledes av Dag-Einar Hellerud med Kåre Svarstad, Haakon Sandbraaten og Kåre Petter Hansen som medlemmer.

Bekransning av minnemerket ved Sørum kirke, 8. mai 2015. Fra venstre: Dag-Einar Hellerud, Dag Winding-Sørensen, Haakon Sandbraaten og Kåre Svarstad. (Foto: Anders Henriksen).